

Hogy mit jelentett nekünk az a talpalatnyi írói hely, amit a Vigiliában kaptunk? Azt talán csak az akácfák tudnák elmesélni, a csoda folytán megmaradt akácligetben, azok a bizonyos fák, amelyek közül nem egyet s talán nem is egyszer kivágtak, s amelyeknek a drámáját mégiscsak segített elhárítani a tevékeny gondoskodás. Hadd tolmácsoljam – a Vigilia ünnepén – ezeknek a grundon-nótt, girbe-gurba akácoknak a köszönetét.

BOLDIZSÁR IVÁN

Morus Tamás az 1935-ös húsvéti Vigiliában

Éppen ötven évvel ezelőtt – visszariadok a szótól, de így is mondhatnám, egy fél évszázada – tanulmányt írtam a Vigilia 1935-ös húsvéti számába. Nemcsak azért emlékszem jól erre, mert ez a tiszteletre méltó folyóirat, amely megindulásakor, de főképpen az elmúlt években, pótolhatatlan kulturális és nemzeti szerepet vállalt s tölt be, fél évszázados jubileumához érkezett, hanem van rá személyes okom is. A dolgok és az élet belső logikája arra serkent, hogy most, hetvenen felül, kapuzárás előtt, számot vessek életemmel és megírjam azt, amit fontosnak tartok, már amennyire emlékszem rá. Ezért írok most már egy esztendeje egy könyvet „A lebegők – Utam a falukutatáshoz” címmel arról, amit a harmincas években gondoltam, terveztem, tettem és írtam. A fő téma e készülő kötetben, amely szerénytelenül szólva egy nemzedéknek afféle kollektív önéletrajza is óhajt lenni: a szociográfia. Mindezt azért mondom el, mert a véletlenek kegyes összejátszása révén éppen most, 1984 novemberében jutottam el 1935 tavaszáig.

Ekkor feltettem magamnak a kérdést: mi az oka, hogy miközben minden energiámmal a Fiatal Magyarország szociográfiai munkaközösséget szerveztem, miközben Szabó Zoltánnal együtt a beérkező anyagokat dolgoztuk fel, miközben elkészítettem Decs, sárközi egykés község vázlatos szociográfiáját, s Hegedüs Gézával, s ugyancsak Szabó Zoltánnal nagyobb lélegzetű tihanyi falukutatásra készültünk, Morus Tamásról írtam tanulmányt a Vigiliának. Címe ez volt: „A legszeretettebb angol: Morus Tamás.” Az alkalom, a nagy humanista és szent, a nagy szent humanista utóéletének nagy napja volt: a pápa abban az évben, vértanúságának négyszázadik évfordulóján, 1935. július 6-án avatta szentté Morus Tamást.

Itt van a kezemben most is a Vigilia nagy alakú, kétszáz oldalas száma. Jó társaságban jelentem meg huszonkét évesen. A címlapon Sík Sándor, Sigrid Undset, Georges Bernanos neve, fiatalként sem voltam egyedül: a velem egykorú Thurzó Gábor a kortárs német irodalomról értekezett, Csapody Csaba a „turáni eszme” bárgyúságával számol le, a két évvel idősebb Ortutay Gyula pedig éppen arról írt alapvető tanulmányt, ami nemzedékünket legjobban foglalkoztatta, a falukutatásról, annak előzményeiről, problémáiról és lehetőségeiről.

De miért írtam akkor én a harmincas évek Magyarországanak nemzeti nyomorából egyszerre az angol reneszánszba ugorva tanulmányt Sir Thomas More-

ról? Készülő könyvemben azt válaszoltam, hogy ezzel az önmagamnak feltett kérdéssel belemártottam kezemet életpályámnak mind a mai napig égető lángjába, és ez az írás és a közélet viszonya. Azt írtam könyvemben, hogy világeletemben mindig írni akartam. Írtam is. Kevesebbet szépírtam a szónak stilisztikai értelmében és többet közírtam. Most hetvenkét évem magaslatából visszatekintve nem csekély lelkiismeretfurdalást okoz, vajon jól sáfárcodtam-e bibliai talentumaimmal? Lelkiismeretem végül is igennel felel. Azt hiszem, mindig azt írtam, amiről úgy éreztem, hogy elkerülhetetlenül a kötelességem és némi írói önhittséggel azt gondoltam, hogy abban az adott időben én tudom legjobban megfogalmazni. Ezért szerveztem akkor is, amikor írhattam volna, szerkesztettem akkor is, amikor novellát kellett félbehagynom. De közben azért mindig megírtam – szépírtam – azt a napi két-három, olykor négy oldalt, amivel az irodalomnak, vagy inkább önmagamnak tartoztam. De 1935-ben is és ma is szemléletem egyszerre írói is és közéleti is. Azt tartottam a harmincas években, hogy az író feladata porhanyóssá lazítani a talajt. Ezért van minden. Nem úgy folytattam, mint csillagunk, Ady: „önkínzás, ének”, hanem így: ezért van minden, szociográfia, falukutatás, társadalomkutatás. A fiatal író szertenézett és nem lelé honját e hazában. Úgy terveztük, hogy amikor falut kutatunk és tanulmányt írunk, új honfoglalás részeseivé válunk.

De éppen ezért, éppen akkor írtam a Vigiliának Mórú Tamásról, mert le akartam szögezni a magam számára, hogy mással is foglalkozom, nemcsak közélettel. Amellett Mórú Tamásban olyan ember lelki arcképét igyekeztem megrajzolni, aki a világgal, amelyben él, nem ért egyet. Azt írtam készülő könyvemben, hogy elolvastam minden utópiát, sőt Mórú Tamás utópiáját, ettől kezdve egész életemben foglalkoztatott az utópisztikus irodalom. Amikor 1983 őszén Bécsben nagy európai kiállítást rendeztek az európai utópiákról és megtisztelő módon engem kértek fel a megnyitó előadás megtartására, a rendezők bizonyára nem tudták, hogy nagyon ifjú koromban Mórúsról értekeztem, de végül is valószínű szakértőként szólalhattam meg, hála Mórú Tamásnak és a Vigiliának.

GÖRGEY GÁBOR

Virrasztás

Rangos folyóiratból valószínűtlen lappá változott a *Vigilia* a Rákosi-korszakban. Már létezésének a pusztja ténye is irreális volt. Megszűnt a Magyarok, a Válasz, az Újhold és még egy sereg folyóirat, az egészséges polifónia különböző szólamai kénytelenek voltak elhallgatni, az általános szellemi uniformizálásban egyre szűkült a tér azok körül, akik nem akartak beállni a kórusba. Ebben a szűkülő szellemi-társadalmi térben valószínű csoda volt a *Vigilia*. Néhány év után ismét be kellett váltania címének szó szerinti értelmét: *virrasztani* a szellem lángja vagy szerényebben inkább pislákoló mécsese fölött. Az újságárusok polcairól kiszorult, a sekrestyék homályában vagy a templomi előterek rózsafüzért és vallási giccsét árusító nénikéinél kapható folyóirat a folytonosságot jelentette. Elhallgató és elhallgattatott írók itt olykor megtörhették hallgatásukat.